

Wiesława Rutkowska, Iwona Pogorzelska, *Kaja Drag, Guide de la collection «Fond 1911–1939» et «Collection de mémoires et d’histoires locales issues» des ressources des Archives du Musée du scoutisme à Varsovie, Varsovie 2016, pp. 136.* La publication présentée est un guide d’archives intitulé: « *Guide des collections. Fonds 1911–1939 et Fonds de souvenirs et d’histoires locales provenant des ressources du musée du scoutisme de Varsovie* » concernant deux fonds d’archives conservées au musée du scoutisme de Varsovie, exposé intéressant et utile pour les chercheurs intéressés par ce sujet. Dans ledit guide, nous trouvons des informations synthétiques sur les archives uniques conservées, telles que la correspondance, y compris une collection de lettres d’Olga et Andrzej Małkowski des années 1916–1933, des souvenirs et des documents sur la participation des scouts polonais à de nombreux projets organisés par ce milieu, ou encore des recueils de textes, dont les auteurs sont des représentants des communautés de scouts locales de toute la Pologne à l’intérieur des frontières d’avant 1939. Cette étude semble être une publication bien préparée sur le fond, permettant aux spécialistes du sujet, mais aussi aux sympathisants moins bien préparés, de mieux connaître l’histoire de cette organisation, ainsi que le contenu de fond des documents conservés par le Musée.

Веслава Рутковска, Ивона Погожелска, *Кая Дронг, Путеводитель по собраниям «Коллекция 1911–1939» и «Коллекция воспоминаний и местных историй» из архива Музея харцерства в Варшаве, Варшава 2016, стр. 136.* Представленная публикация написана в виде архивного путеводителя под названием «Путеводитель по собраниям. Коллекция 1911–1939 и Коллекция воспоминаний и местных историй из Музея харцерства в Варшаве» касается двух коллекций архивных материалов, содержащихся в Музее харцерства в Варшаве, это интересная и полезная работа для исследователей этой тематики. В данном путеводителе мы находим синтетическую информацию о хранящихся уникальных архивных материалах, таких как, например, корреспонденция, в том числе, коллекция писем Ольги и Анджея Малковских с 1916–1933 годов, воспоминания и материалы об участии польских скаутов и харцеров во многих организованных этой группой мероприятиях, или же собрания текстов, авторами которых являются представители местных групп харцеров со всей Польши до 1939 г. Эта работа является хорошо подготовленной по существу публикацией, объясняющей как специалистам этой тематики, так и менее подготовленным любителям, историю этой организации, а также основное содержание документов, хранящихся в Музее.

Wiesława Rutkowska, Iwona Pogorzelska
(Kielce, Archiwum Państwowe w Kielcach)

EDITIONES SINE FINE, t. 1, red. K. Kopiński, W. Mrozowicz i J. Tandecki, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2017, ss. 260

Słowa kluczowe: edytorstwo cyfrowe, edytorstwo źródeł historycznych, księgi miejskie, księgi urzędowe, proces wydawania źródeł historycznych, serie wydawnicze, źródła kościelne

Prezentowany zbiór studiów stanowi pokłosie konferencji „*Editiones sine fine*”, która odbyła się w Toruniu 12–13 maja 2016 r. Zgodnie z zapowiedzią organizatorów, czyli Zakładu Źródłoznawstwa i Edytorstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Pracowni Edytorstwa Źródeł Historycznych

Uniwersytetu Wrocławskiego, jest to pierwsza z cyklu konferencji poświęconych opracowywanym w Polsce edycjom źródeł historycznych. Organizatorzy zamierzali zająć się na niej następującymi tematami: seriami lub wielotomowymi wydawnictwami źródłowymi, które nie doczekały się zakończenia, a są lub powinny być kontynuowane, a także refleksją nad samym procesem wydawania źródeł i zmianami, jakie w nim zachodzą. Oprócz tego zaprezentowano nowe przedsięwzięcia edytorskie i poruszono tematykę edycji elektronicznych.

W niniejszym tomie zaprezentowano 16 z 30 referatów wygłoszonych na konferencji. Artykuły zawarte w tomie nie zostały podzielone na grupy tematyczne. Jednak w związku z głównymi problemami poruszonymi w trakcie obrad można dokonać ogólnego ich podziału.

Pierwszą grupę stanowią cztery artykuły, które poruszają kwestię serii lub wydawnictw wielotomowych. Kamila Folprecht w artykule *Kontynuacja edycji ksiąg przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1612–1800* (s. 51–66) przybliży problematykę ksiąg przyjęć do prawa miejskiego. Skrupulatnie wylicza księgi tego typu, które są przechowywane w polskich archiwach. Przedstawia dotychczasowe edycje źródłowe, by przyjrzeć się metodologii, którą stosowali poszczególni wydawcy. Na koniec zaś omawia, jak zostaną wydane księgi przyjęć do prawa miejskiego Krakowa z lat 1612–1800, które stanowią kontynuację serii wydawniczej zapoczątkowanej przez Kazimierza Kaczmarczyka w 1913 r. K. Folprecht wspomina również o możliwości utworzenia elektronicznej bazy danych mieszczań krakowskich, którzy przyjęli prawo miejskie. Natomiast Maciej Zdanek (s. 67–89) przedstawia projekt serii wydawniczej dotyczącej uniwersyteckich ksiąg urzędowych realizowany przez Oddział Badań Dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego przy Archiwum UJ (*Edycja ksiąg urzędowych Uniwersytetu Krakowskiego — dzieło na nowo podjęte*). Antoni Barciak w artykule pt. *Cykl wydawniczy. Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku* (s. 111–116) prezentuje polsko-czeską serię wydawniczą realizowaną od 2004 r., w ramach której wydawane są regesty dokumentów przechowywanych w polskich i czeskich archiwach. Do tej pory wydano dwa tomy, które obejmują okres do 1450 r. Leszek Zygmier w artykule „*Concilia Poloniae*” — *niedokończona seria wydawnicza* (s. 189–201) przedstawia losy serii *Concilia Poloniae* dotyczącej statutów synodalnych prowincjonalnych i diecezjalnych, która była opracowywana przez Jakuba Sawickiego i została zarzucona po jego śmierci w 1979 r. Artykuł kończy wezwaniem do kontynuacji tego wydawnictwa.

W kolejnej grupie artykułów główny nacisk został położony na refleksje nad procesem wydawania źródeł. Autorzy prezentowali różnorodne podejścia metodologiczne i propozycje sposobów edycji poszczególnych rodzajów źródeł. W artykule *Edycje ksiąg miejskich Chełmna — różnorodność metodologii i szkół edytorskich* (s. 11–24) Mateusz Superczyński przedstawia dotychczasowe, niemieckie i polskie, edycje ksiąg miejskich Chełmna. Na uwagę zasługuje fakt rozproszenia ksiąg tego miasta między archiwa w Berlinie-Dahlem,

Toruniu i Pelplinie. Autor zwrócił uwagę na metodologię przyjmowaną przez poszczególnych wydawców, a także na różnice między wydaniem niemieckimi i polskimi. W kolejnym artykule (s. 99–110) pt. *Carmen miserabile magistra Rogera z Apulii — edycje i przekłady (na marginesie nowego rosyjskiego przekładu „Pieśni Żalostnej”)* Rościsław Żerelik omawia dotychczasowe edycje i tłumaczenia tytułowej *Carmen miserabile* — jednego z najważniejszych źródeł dotyczących najazdu mongolskiego w latach 1241–1242 na Europę Środkową, spisane przez magistra Rogera, archidiacona w Waradynie Wielkim, który w wyniku najazdu znalazł się w niewoli i pracował w mongolskiej administracji. R. Żerelik zwrócił szczególną uwagę na błędy translatorskie w wydaniu rosyjskim z 2012 r.

Artykuł Marka Słonia pt. *Sine initio et sine fine. Edycja źródła jako proces zawsze otwarty* (s. 131–141) omawia dylematy, przed jakimi stoi edytorstwo źródeł w epoce cyfrowej. Autor postrzega edycję źródłową jako proces otwarty, a nie zamknięty (rozpoczęty odczytem źródła, a zakończony jego drukiem). Wyróżnia też dwa etapy procesu edycji — poznanie źródła oraz nadanie tej wiedzy odpowiedniej formy rozpowszechnienia. Zwraca uwagę, że druk edycji nie jest konieczny. Można udostępnić cyfrowy obraz źródła, z jego częściowym lub pełnym odczytem oraz indeksami. Kluczowe znaczenie ma powiązanie edycji z innymi źródłami i opracowaniami.

Anna Zajchowska w artykule pt. *„Monumenta Vaticana” — koncepcje edycji późnośredniowiecznych źródeł papieskich. Przyczyny sukcesów i porażek* (s. 143–162) przygląda się temu, jak w poszczególnych krajach przygotowywane są edycje tzw. źródeł papieskich i przedstawia wnioski dotyczące najlepszego sposobu edycji vaticanów.

Z kolei Adam Kozak (s. 163–175) zastanawia się nad właściwą metodą edycji średniowiecznych ksiąg sądowych (*W poszukiwaniu metody edycji późnośredniowiecznych kościelnych źródeł sądowych*). W tym celu omawia dotychczasowe edycje tego typu źródeł, wskazuje na trudności związane z ich użytkowaniem oraz wydawaniem. Podaje też możliwe sposoby wydawania takich źródeł — po pierwsze, jest to elektroniczna indeksacja ksiąg, zdaniem autora jednak nawet najbardziej rozbudowany indeks nie jest w stanie oddać najistotniejszych treści źródła; po drugie, wydanie kompletu ksiąg, które niestety nawet dla najstarszych ksiąg z przyczyn praktycznych nie jest możliwe; po trzecie, wydawanie wybranych ksiąg ze względu na ich znaczenie lub kompletność materiału. Autor w taki sposób przygotowuje edycję krytyczną księgi sądowej Sędka z Czechła, wikariusza generalnego arcybiskupa gnieźnieńskiego Władysława Oporowskiego w latach 1449–1453. Czwartym rozwiązaniem jest wydawanie wszystkich ksiąg z okresów, dla których zachowała się cała lub prawie kompletna dokumentacja (w podanych przykładach są to okresy kilku-, kilkunastoletnie), co umożliwiłoby obserwację całego procesu sądowego — od wniesienia skargi do wydania

wyroku. Dzięki stworzeniu elektronicznej bazy danych pozwoliłoby to na różnorodne sortowanie materiału źródłowego.

Innemu rodzajowi źródeł kościelnych, mianowicie wizytacjom kanonicznym, poświęca artykuł Bogumił Szady (*W sprawie metody opracowania repertoriów wizytacji kanonicznych epoki staropolskiej*, s. 177–188). Autor wskazuje, że stworzenie bazy danych dostępnej *online* byłoby optymalnym rozwiązaniem dla stworzenia repertoriów wizytacji kanonicznych. Dzięki temu materiał mógłby być udostępniany w dowolnym układzie, czy to archiwalnym, czy też rzeczowym lub geograficznym.

Przygotowywanie indeksów w postaci bazy danych do cyfrowej edycji ksiąg sądowych przedstawia w swoim artykule Tomasz Związek (*Wydawać, ale jak? Propozycja cyfrowej edycji staropolskich ksiąg sądowych XV–XVIII wieku*, s. 203–226).

W kolejnym artykule pt. *Problem modernizacji instrukcji wydawniczej dotyczącej źródeł historycznych z okresu staropolskiego* Jerzy Łosowski (s. 227–243) podnosi potrzebę naniesienia zmian w *Instrukcji wydawniczej do źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*. Potrzeba zmian wynika m.in. z postępu technologii informatycznych oraz ze zwrócenia uwagi na fakt, że zbyt rygorystyczna modernizacja języka źródeł eliminuje w edycjach źródłowych słownictwo gwarowe i regionalne. Autor wzywa też do wydawania źródeł również w formie elektronicznej, która jego zdaniem nie powinna być podstawową formą edycji. Przygotowanie elektronicznej, przeszukiwalnej wersji edycji ułatwiłoby użytkownikom dotarcie do poszukiwanych przez nich treści.

W artykule „*Metoda edytorska*” Szymona Starowolskiego (s. 245–260) Paweł Madejski omawia wydane w 1655 r. dzieło Szymona Starowolskiego, kantora tarnowskiego i kanonika krakowskiego, pt. *Monumenta Sarmatarum viam universae carnis ingressorum*, w którym znalazło się ok. 1,9 tys. inskrypcji, głównie z terenów Rzeczypospolitej. Autor artykułu dochodzi do wniosku, że Starowolski, wybierając inskrypcje, kierował się przede wszystkim celami moralizatorskimi i panegirycznymi — wybrane inskrypcje miały ukazywać cnoty, postawy i zachowania godne naśladowania, natomiast odbiorcom spoza Rzeczypospolitej miały pokazywać Sarmatów w jak najlepszym świetle.

Nowe przedsięwzięcia edytorskie zostały zaprezentowane w dwóch artykułach. Julia Możdżeń przedstawia *Projekt edycji kodeksu Bernta Stegmanna (1528) — najstarszego zводу gdańskich kronik* (s. 25–49). W artykule krótko charakteryzuje postać samego Stegmanna, strukturę kodeksu oraz dziewiętnastowieczne edycje jego fragmentów. Natomiast Janusz Grabowski w artykule pt. *Księga skarbową Janusza II. Prace nad nową edycją rachunków dworu książęcego* (s. 117–130) przedstawia mankamenty dotychczasowej edycji Księgi skarbowej Janusza II, opracowanej przez Jerzego Senkowskiego, skupiając się głównie na błędach w indeksach oraz prezentując cele nowej, krytycznej edycji

zawierającej oprócz wydania tekstu po łacinie również jego tłumaczenie, indeksy i aneksy.

Inny charakter ma artykuł Stanisława Rosika (s. 91–98) pt. *Czy za pierwszych Piastów istniał pagus Silensis? O nowożytnej genezie dzisiejszych problemów interpretacyjno-translatorskich (na przykładzie badań nad wątkiem Ślęży w Kronice Thietmara)*, w którym ukazuje, jak nieprawidłowe tłumaczenie źródła wpływa na jego błędną interpretację. Autor rozprawia się z mitami historiograficznymi wynikłymi z błędnych tłumaczeń Kroniki Thietmara odnoszących się do odprawiania obrzędów pogańskich na górze Ślęży (z łacińskiego tekstu Kroniki wynika, że sama góra była obiektem kultu i nie pojawiają się tam żadne pogańskie obrzędy) oraz istnienia kraju śląskiego (zdaniem S. Rosika zwrot *in pago Silensi* oznacza kraj Ślęzan, a nie jak do tej pory tłumaczono kraj śląski).

Celem konferencji było zwrócenie uwagi na serie i wielotomowe edycje źródłowe oraz namysł nad samym procesem wydawania źródeł. Przy czym nacisk został położony na drugi z wymienionych celów. Tematyka serii i wydawnictw wielotomowych została poruszona jedynie w czterech artykułach, podczas gdy większość (w tym artykuły o nowych przedsięwzięciach edytorskich) w mniejszym lub większym stopniu dotykała problemu wydawania źródeł. Zamieszczone w tomie artykuły pokazują różne podejścia do edycji źródłowych, zależne zarówno od rodzaju źródła (źródła miejskie, kościelne, vaticana itp.), ale też sposobu rozpowszechniania (edycje drukowane, drukowane z dodatkową płytą ze skanami źródła lub cyfrową edycją źródła, np. w postaci pliku pdf albo też edycje cyfrowe dostępne *online*). Autorzy pokazali również, jak w ciągu lat zmieniały się sposoby przygotowywania edycji. Zamieszczone artykuły wskazują też, w jakich kierunkach zmierzają dyskusje o kształcie edycji źródłowej w dobie cyfrowych przemian oraz jak nowe technologie wpływają na kształt projektów edytorskich.

Bibliografia

Editiones sine fine, t. 1, red. K. Kopiński, W. Mrozowicz i J. Tandecki, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2017.

Keywords: digital editing, historical source editing, city books, office books, historical source publishing process, publication series, Church sources

Mots-clés : édition numérique, édition de sources historiques, livres municipaux, livres officiels, processus d'édition des sources historiques, séries éditoriales, sources de l'Église

Ключевые слова: цифровое издательство, издательство исторических источников, городские книги, официальные книги, процесс издания исторических источников, издательские серии, церковные источники

Konrad Szuba, *Editiones Sine Fine*, vol. 1, edited by K. Kopiński, W. Mrozowicz i J. Tandecki, *Toruń Society of Arts and Sciences*, Toruń 2017, pp. 260. The reviewed article was published after the *Editiones sine fine* conference on Polish editions of historical sources which took place between 12 and 13 May 2016 in Toruń. The articles reviewed in the paper deal with publishing series and multiple-volume source publications, deliberations on source publication and how the process itself changes due to new technologies and electronic editions. In addition, the article presents new editorial endeavours.

Konrad Szuba, *Editiones sine fine*, t. 1, réd. K. Kopiński, W. Mrozowicz et J. Tandecki, *Association scientifique de Toruń*, Toruń 2017, pp. 260. Le travail examiné est le fruit de la conférence *Editiones sine fine*, qui s'est tenue les 12–13 mai 2016 à Toruń et qui concernait les éditions polonaises de sources historiques. Les articles examinés dans la revue portent sur les questions suivantes : publication de séries et publications-sources en plusieurs volumes, réflexion sur le processus d'édition des sources et sur les modifications qui s'y produisent liées aux nouvelles technologies et aux éditions électroniques des sources. De nouveaux projets éditoriaux ont également été présentés.

Конрад Шуба, *Editiones sine fine*, t. 1, ред. К. Копиньски, В. Мрозович и Й. Тандецки, *Научное общество в Торунь*, Торунь 2017, стр. 260. Рецензируемая работа является итогом конференции *Editiones sine fine*, которая прошла 12–13 мая 2016 г. в Торунь и касалась польских изданий исторических источников. В упомянутых в рецензии статьях говорится о проблематике, связанной с издательскими сериями и многотомными изданиями источников, размышлением о процессе издания источников и изменениями, которые в нем происходят, которые связаны с новыми технологиями и выпусками электронных источников. Кроме этого, представлены так же новые издательские мероприятия.

Konrad Szuba
(Warszawa, Archiwum Państwowe w Warszawie)

„MISCELLANEA HISTORICO-ARCHIVISTICA”, t. 23, Archiwum Głównie Akt Dawnych, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2016, ss. 417

Słowa kluczowe: czasopisma historyczne, genealogia, heraldyka, sfragistyka, archiwistyka, historia Prus

Tom 23 czasopisma „Miscellanea Historico-Archivistica”¹ przynosi łącznie 20 tekstów o randze artykułu lub przyczynku naukowego zamieszczonych w czterech działach. Pierwszy z nich („Heraldyczne polonika w zbiorach państw nadbałtyckich”) stanowi pokłosie zorganizowanej przez Archiwum Głównie Akt Dawnych (AGAD) w Warszawie i Polskie Towarzystwo Historyczne szóstej już

¹ Dzieje i zawartość aż po tom 19 tego niezwykle ważnego dla archiwistów i historyków periodyku naukowego szczegółowo przedstawił J. Krochmal, rec.: *Miscellanea Historico-Archivistica*, „Archeion” 2012, t. 113, s. 313–322.